

mange politiske ledere var den konfessionelle tanke ikke kun skinmotiv, men virkelig den grundlæggende idé bag politikken. Dette illustreres ved en gennemgang af udviklingen i de forskellige lande, dog koncentreret om det 16. årh. således at 30-årskrigen slet ikke behandles, hvilket man dog kunne have ventet efter bogens titel.

I indledningen skriver Zeeden, at han har bestræbt sig på, ikke at se den kirkelige udvikling isoleret, men i sammenhæng med den almindelige politiske og sociale historie. Det første er også nok lykkedes, men de sociale og økonomiske forhold forbigår han (på nær afsnittet om Nederlandene) næsten helt. I betragtning af de mange nye specialstudier på dette felt havde det været nyttigt, om de vigtigste resultater på denne måde kunne være blevet mere tilgængelige.

Bogen kan i høj grad anbefales både som hovedværk og som opslagsbog for alle, der beskæftiger sig med Europas historie i det 16. århundrede.

KARL-ERIK FRANDBEN

DAVIS BITTON: *The French Nobility in Crisis, 1560–1640*. Stanford Univ. Press 1969. xii + 178 s. \$ 6,50.

Titelen lover mere end bogen holder. Det er forfatterens fortjeneste at have påvist, at der i det 16. og 17. århundredes Frankrig pågik en debat om adelens afgrænsning, pligter og rettigheder, men stort dybere er han i realiteten ikke nået i sit emne. Hans kilder er udsagn fra systematikere eller jurister eller fremsat i tilknytning til stænderforsamlinger, men han har ikke ment at kunne klassificere sine kilder i relation til deres ophavsmænds sociale, politiske eller religiøse holdning eller placering. Da han heller ikke kan påvise en klar udviklingslinje i den behandlede periode, bliver bogens seks kapitler kun løst sammenhængende opremninger af synspunkter hos samtidige forfattere. Kun 6. kapitel om adelens retslige status er af en vis nytte, fordi det på interessant vis afslører samtidens tøvende holdning over for sondringerne mellem begreber som noblesse de robe, – d'épée, – de cloche, anobli o. s. v.

Bogen er udstyret med bibliografi og noter. Forf. har tilsyneladende et udmærket kendskab til både den samtidige litteratur og nyere forskning. Så meget mærkelige, at han har villet offentliggøre en idéhistorisk notatsamling under en så misvisende titel.

NIELS STEENSGAARD

FERDINAND GRÖNEBAUM: *Frankreich in Ost- und Nordeuropa. Die französisch-russischen Beziehungen von 1648–1689. Quellen und Studien zur Geschichte des östlichen Europa*. Bd. 2. Wiesbaden, Franz Steiner Verlag, 1968. xvi + 234 s. DM 48.–.

Denne nye serie af bøger til Østeuropas historie lover godt. Den består af værker udarbejdet ved afdelingen for østeuropæisk historie ved Westfälische Wilhelms-Universität i Münster. Seriens første bind var Carsten Goehrke: *Die Wüstungen*